

О. В. ЛАПУЗИН, В. П. СУБОТОВИЧ, Ю. О. ЮДИН, С. П. НАУМЕНКО

**ВПЛИВ ГАЗОДИНАМІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЛОПАТКОВИХ РЕШІТОК
ТА КРИТЕРІЇВ РЕЖИМУ РОБОТИ ЕЛЕМЕНТАРНОГО СТУПЕНЯ ТУРБИНИ
НА ЙОГО ЕФЕКТИВНІСТЬ**

Розглянуто вплив режимних критеріїв u_2/C_ϕ і λ_ϕ на ступінь реактивності, відносний лопатковий та гідравлічний коефіцієнти корисної дії (ККД) ступенів активного і реактивного типів. Доведено, що при зменшенні у декілька разів потужності багатоступінчастої турбіни з сопловим паророзподілом різке падіння відносного лопаткового ККД регулюючого ступеня значною мірою залежить не лише від зменшення критерія u_2/C_ϕ , але і різкого підвищення критерія λ_ϕ . Вплив критерія λ_ϕ на гідравлічний ККД ступенів реактивного типу знаходиться в межах 2 % і може бути як негативним так і позитивним в залежності від співвідношення між коефіцієнтами швидкості решіток. Детальний аналіз причин, що впливають на відносний лопатковий ККД останнього ступеня парової турбіни в умовах зміни об'ємної витрати пари, неможливий без аналізу змін, які відбуваються в роботі кожної елементарної струминки течії, тобто від характеру зміни її форми, аеродинамічних характеристик решіток і локальних режимних параметрів λ_ϕ і u_2/C_ϕ . Для групи турбінних ступенів знайдено комплекс з трьох параметрів, вплив якого на гідравлічний ККД та ступінь реактивності ідентичний впливу режимного критерія λ_ϕ . Використання іншого комплексу дозволяє об'єднати результати розрахунку впливу на гідравлічний ККД та ступінь реактивності параметрів нециліндричності течії та кута виходу потоку з соплової решітки.

Ключові слова: одновимірний потік, газодинамічні характеристики решіток, режимні критерії ступеня, ККД.

**O. LAPUZIN, V. SUBOTOVICH, Yu. YUDIN, S. NAUMENKO
THE INFLUENCE OF GAS-DYNAMIC CHARACTERISTICS OF BLADE CASCADES
AND MODE CRITERIA OF AN ELEMENTARY TURBINE STAGE ON THE ITS EFFICIENCY**

Consideration is given to the effect of the mode criteria u_2/C_ϕ and λ_ϕ on the degree of reactivity and relative blade and hydraulic efficiency coefficients (REC) of the active and reactive types of stages. It has been proved that with a decrease in power of a multi-stage turbine with nozzle steam distribution by several times, an abrupt drop in the relative blade efficiency of the regulating stage largely depends not only on the decrease in the u_2/C_ϕ criterion, but also on the various increase in the λ_ϕ criterion. The effect of the λ_ϕ criterion on the hydraulic efficiency of the stages of the reactive type is within 2 % and it can be both negative and positive depending on the ratio between the cascade speed coefficients. A detailed analysis of the reasons affecting the relative blade efficiency of the last stage of a steam turbine under conditions of a change in the volumetric steam flow rate is impossible without analyzing the changes that occur in the operation of each elementary flow jet, i.e., the nature of a change in its shape, the aerodynamic characteristics of the cascades, and the local operating parameters λ_ϕ and u_2/C_ϕ . For a group of turbine stages, a set of three parameters was revealed, the effect of which on the hydraulic efficiency and the degree of reactivity is identical to the effect of the operating criterion λ_ϕ . Using another set, we managed to combine the calculated results of the effect on hydraulic efficiency and the degree of reactivity of the parameters of non-cylindricity of the flow and the angle of flow exit from the nozzle cascade.

Key words: one-dimensional flow, gas-dynamic characteristics of cascades, operating criteria of the stage, and the efficiency.

Вступ

В [1] доведено, що ступінь реактивності і економічність елементарного турбінного ступеня залежить від одинадцяти параметрів, чотири з яких – параметри нециліндричності течії – можуть на декілька відсотків зменшити гідравлічні втрати в соплових і робочих решітках, а радіальна складова швидкості потоку за робочим колесом підвищити ще на 6 % – 8 % втрати з вихідною швидкістю. Таким чином у найнесприятливіших умовах негативний вплив від нециліндричності течії на відносний лопатковий коефіцієнт корисної дії (ККД) $\eta_{вл}$ може досягти 10 % і визначається рівнем радіальної складової швидкості в контрольних перетинах ступеня і формою його меридіональних окреслень.

Вплив на ефективність роботи ступеня сімох інших параметрів: критеріїв подібності u_2/C_ϕ , λ_ϕ , кутів потоку α_1 , β_2 , коефіцієнтів швидкості решіток ϕ , ψ і коефіцієнта адиабати k розглянуто в

книгах і підручниках з теорії турбомашин [2] – [5] недостатньо докладно, що пов'язане у більшості випадків з використанням в розрахункових залежностях ступеня реактивності ρ , яка не є незалежним параметром. При використанні для групи активних ступенів формули $\eta_{вл} = f(\phi, \psi, u_2/C_\phi, \alpha_1, \beta_1, \beta_2)$ угорського професора Доната Банкі треба мати на увазі, що разом з режимним параметром u_2/C_ϕ автоматично змінюється відношення торцевих площ елементарного турбінного ступеня в перетинах перед і за робочим колесом (параметр нециліндричності течії $\bar{F}$) або режимний параметр λ_ϕ , або одночасно u_2/C_ϕ , $\bar{F}$, λ_ϕ . Тому згадана формула непридатна для аналізу роботи активного ступеня на змінних режимах, коли збільшення режимних параметрів u_2/C_ϕ і λ_ϕ підвищує ступінь реактивності ρ .

Ті самі проблеми притаманні і формулі $\eta_{вл} = f(\phi, \psi, u_2/C_\phi, \alpha_1, \beta_2, \rho)$ для ступенів з різним рівнем ступеня реактивності. В ній відсутні параметри $\bar{F}$ і λ_ϕ , але це не заважає зробити важливий

© О. В. Лапузін, В. П. Суботович, Ю. О. Юдін, С. П. Науменко, 2026
Дослідницька стаття. Ця стаття поширюється за міжнародною ліцензією
Creative Commons Attribution (CC BY 4.0)

висновок про те, що зростання ступіня реактивності збільшує як оптимальне відношення швидкостей u_2/C_ϕ , так і максимальне значення ККД $\eta_{вл}$ за умови, коли підвищення ρ відбувається за рахунок зменшення кута потоку β_2 при постійних значеннях коефіцієнтів швидкості і кута потоку α_1 .

Відомо [6] – [11], що підвищення режимного критерія λ_ϕ може суттєво вплинути на ККД ступеня внаслідок підвищення чисел Маха і Рейнольдса решіток, зміни кута атаки робочого колеса, коефіцієнтів швидкості ϕ , ψ і ступеня реактивності. При зменшенні потужності багатоступінчастої парової турбіни в її останніх ступенях одночасне зростання u_2/C_ϕ і зменшення λ_ϕ супроводжується також зміною параметрів нециліндричності течії $\bar{F}$, $\bar{u}$, γ_1 , σ_2 в окремих струминках потоку. Тому питання про вплив кожного з перелічених вище параметрів на економічність і ступінь реактивності турбінного ступеня є актуальним. Для їх розв'язання зручно скористатися алгоритмом теплового розрахунку елементарного турбінного ступеня [1]. Так як в багатоступінчастих турбінах кінетична енергія потоку за більшістю ступенів майже повністю використовується в наступних ступенях, основну увагу треба приділяти питанню впливу параметрів λ_ϕ , u_2/C_ϕ , ϕ , ψ , α_1 на гідравлічний ККД η' і ступінь реактивності ρ .

Мета роботи

1 Визначити вплив режимних параметрів λ_ϕ , u_2/C_ϕ і кута потоку β_2 на ступінь реактивності і економічність ступенів активного і реактивного типів при незмінних значеннях коефіцієнтів швидкості решіток ϕ , ψ .

2 Визначити вплив відношення $\bar{F}$ і співвідношення між кутами потоку α_1 і β_2 на ступінь реактивності та економічність турбінного ступеня.

3 Визначити вплив співвідношення між коефіцієнтами швидкості ϕ і ψ на величину гідравлічного ККД ступенів з різним рівнем ступеня реактивності.

Методика термогазодинамічного розрахунку ступеня

Методика термогазодинамічного розрахунку елементарного ступеня теплової турбіни представлена в [1]. Вихідними даними є:

- α_1, β_2 – кути потоку в перетинах 1 і 2 (рис. 1);
- γ_1 – кут між вектором абсолютної швидкості потоку за сопловою решіткою $\bar{C}_1$ і його проекцією на циліндричну поверхню;

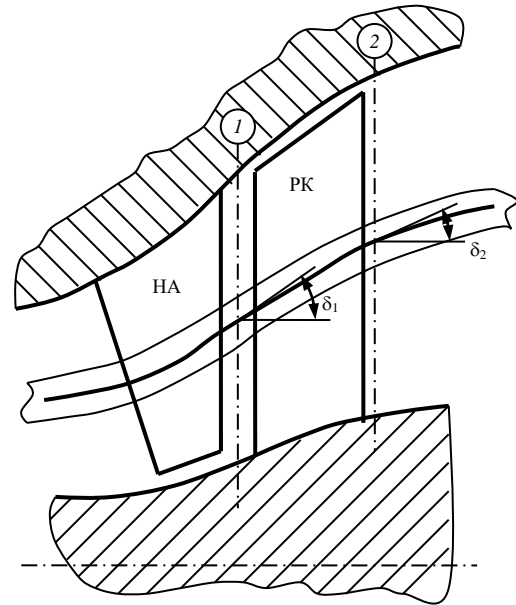

Рис. 1 – Турбінний ступінь і елементарна струминка току

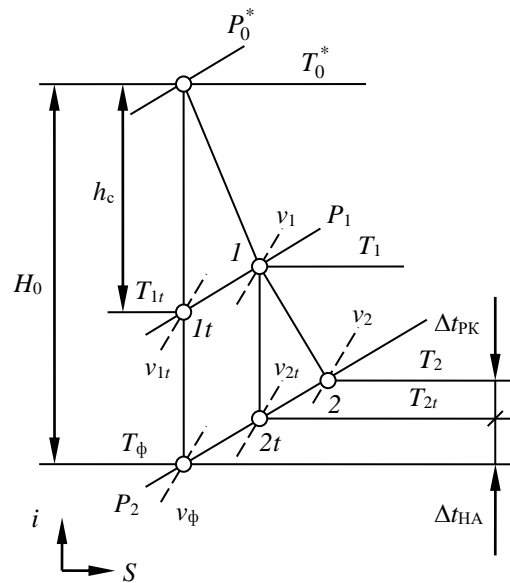

Рис. 2 – Термодинамічний процес в турбінному ступені

σ_2 – кут між вектором відносної швидкості потоку за робочою решіткою $\bar{W}_2$ і його проекцією на циліндричну поверхню;

ϕ і ψ – коефіцієнти швидкості соплової і робочої решіток;

$F_1/F_2 = \bar{F}$ – відношення торцевих площ струминки течії в перетинах 1 і 2;

$\bar{u} = u_1/u_2$ – відношення колових швидкостей;

k – коефіцієнт ізоентропи;

λ_ϕ – питома швидкість, яка відповідає відношенню тисків в P_2/P_0^* і k (рис. 2),

$$\lambda_\phi = \sqrt{\frac{k+1}{k-1} \left[1 - \left(\frac{P_2}{P_0^*} \right)^{\frac{k-1}{k}} \right]}$$

u_2/C_ϕ – відношення колової швидкості в перетині 2 до фіктивної швидкості потоку.

Перелічені параметри визначають питому швидкість потоку за сопловою решіткою $\lambda_{C_{1r}}$, яка методом ітерацій знаходиться з рівняння

$$1 - \frac{k-1}{k+1} \lambda_{C_{1r}}^2 = \frac{1 - \frac{k-1}{k+1} \lambda_\phi^2}{\left[\frac{\bar{F} \sin \alpha_1 \cos \gamma_1 \mu_1 v_{2t}}{\sin \beta_2 \cos \sigma_2 \mu_2 v_\phi} \frac{\lambda_{C_{1r}}}{\sqrt{\lambda_\phi^2 - \lambda_{C_{1r}}^2 (1 - \varphi^2) + \left(\frac{u_2}{C_\phi} \right)^2 \lambda_\phi^2 - 2 \frac{u_2}{C_\phi} \bar{u} \lambda_\phi \lambda_{C_{1r}} \varphi \cos \gamma_1 \cos \alpha_1}} \right]^{k-1}} \quad (1)$$

Після знаходження $\lambda_{C_{1r}}$ підраховується:

– ступінь реактивності:

$$\rho = 1 - \frac{\lambda_{1r}^2}{\lambda_\phi^2}, \quad (2)$$

– гідравлічний ККД

$$\eta' = 1 - (1 - \varphi^2)(1 - \rho) - (1 - \psi^2) \left[1 - (1 - \rho)(1 - \varphi^2) + \left(\frac{u_2}{C_\phi} \right)^2 - 2 \frac{u_2}{C_\phi} \bar{u} \sqrt{1 - \rho} \varphi \cos \gamma_1 \cos \alpha_1 \right]; \quad (3)$$

– відносний лопатковий ККД

$$\eta_{вл} = 2 \frac{u_2}{C_\phi} \left[\sqrt{1 - \rho} \bar{u} \cos \alpha_1 \cos \gamma_1 - \frac{u_2}{C_\phi} + \psi \cos \beta_2 \cos \sigma_2 \sqrt{1 - (1 - \rho)(1 - \varphi^2) + \left(\frac{u_2}{C_\phi} \right)^2 - 2 \frac{u_2}{C_\phi} \bar{u} \varphi \cos \alpha_1 \cos \gamma_1 \sqrt{1 - \rho}} \right]. \quad (4)$$

В статті [1] розглянуто вплив параметрів нециліндричності течії $\gamma_1, \sigma_2, \bar{u}, \bar{F}$ на роботу групи ступенів при зафіксованих величинах $\alpha_1 = 25^\circ, \beta_2 = 30^\circ, k = 1,4, \varphi = 0,95, \psi = 0,9, u_2/C_\phi = 0,525, \lambda_\phi = 0,508$. При такому λ_ϕ стисливість газу майже не виявляється, тому комплекс втрат $\mu_1 v_{2t} / (\mu_2 v_\phi)$ в формулі (1) можна було прийняти рівним відношенню φ/ψ .

Оскільки ступінь реактивності майже не залежить від коефіцієнта ізоентропи, інтерес становлять питання впливу режимних критеріїв $u_2/C_\phi, \lambda_\phi$ і кутів потоку α_1, β_2 та коефіцієнтів швидкості φ, ψ на ступінь реактивності і економічність елементарного турбінного ступеня.

Аналіз роботи ступенів активного і реактивного типів на змінних режимах

Як відомо, активні ($\rho < 0,2$) і реактивні ($\rho > 0,2$) ступені відрізняються лише формою міжлопаткових каналів робочої решітки і співвідношеннями між кутами потоку α_1 і β_2 та між коефіцієнтами φ і ψ (відомо, що при збіль-

шенні ρ з 0 до 0,5 коефіцієнт швидкості ψ росте сильніше ніж φ). В умовах зафіксованого кута $\alpha_1 = 13^\circ$, оптимального для ступенів високого тиску парових турбін, розглянемо роботу на різних режимах класичного активного ступеня ($\rho = 0$) з кутом $\beta_2 = 30^\circ$ і класичного реактивного ступеня ($\rho = 0,5$) з кутом $\beta_2 = 13,25^\circ$ при однакових величинах параметрів $\varphi, \psi, \bar{F}, \gamma_1, \sigma_2, \bar{u}$, вказаних на рис. 3–6.

В умовах незначного впливу стисливості газу ($\lambda_\phi = 0,508$) зменшення кута β_2 з 30° до $13,25^\circ$ призводить до підвищення оптимального відношення швидкостей з 0,46 до 0,65 (рис. 3), ступеня реактивності ρ з 0 до 0,5 (рис. 4), а відносного лопаткового ККД $\eta_{вл}$ на 3,5 %. Гідравлічний ККД η' при цьому зменшується на 2,5 %.

Суцільні лінії на рис. 4 та 5 збудовані за алгоритмом, в якому використовується формули (1)–(3), що дозволило визначити вплив режимного критерія u_2/C_ϕ на ступінь реактивності ступенів активного і реактивного типів. Якщо уявити собі, що при зміні u_2/C_ϕ ступінь реактивності активного ступеня збереться на нульовому рівні, то формула (1) вже непотрібна, оскільки по формулі (3)

можна побудувати залежність відносного лопаткового ККД групи ступенів з $\rho = 0$ від параметра u_2/C_ϕ (пунктирна лінія на рис. 3). Пунктирна лінія на рис. 4 вказує на те, що лише при $u_2/C_\phi = 0,525$ відношення площ $\bar{F} \approx 0,96$.

$$\frac{v_2}{v_1} = \frac{\left[1 - 0,1666(1-\rho)\lambda_\phi^2\right]^{3,5} \left\{1 - 0,1666 \left[\lambda_\phi^2 \psi^2 + (1-\rho)\lambda_\phi^2 (\varphi^2 - \psi^2)\right]\right\}}{\left[1 - 0,1666\lambda_\phi^2\right]^{3,5} \left[1 - 0,1666(1-\rho)\lambda_\phi^2 \varphi^2\right]}, \quad (5)$$

а потім комплекс

$$\frac{\bar{F}}{\sin \beta_2 \cos \sigma_2} = \frac{\sqrt{1 + \left(\frac{u_2}{C_\phi}\right)^2} - (1-\varphi_2) - \frac{2\varphi m \frac{u_2}{C_\phi}}{\sqrt{1-\rho}}}{\frac{v_2}{v_1} \sin \alpha_1 \cos \gamma_1 \frac{\varphi}{\psi}}, \quad (6)$$

в якому

$$m = \bar{u} \cos \alpha_1 \cos \gamma_1. \quad (7)$$

Для групи активних ступенів на рис. 3 та 4 відношення $v_2/v_1 = 1$, а

$$\bar{F} = 2,106 \sqrt{0,9025 + \left(\frac{u_2}{C_\phi}\right)^2} - 1,851 \frac{u_2}{C_\phi}.$$

На рис. 5 та 6 показано спільний вплив режимних параметрів u_2/C_ϕ і λ_ϕ на роботу ступенів активного і реактивного типів. Для ступеня активного типу (рис. 5) збільшення λ_ϕ з 0,508 до 1,2 підвищує оптимальне відношення швидкостей з 0,46 до приблизно 0,525 і майже не змінює $\eta_{вл}$, η' , ρ на режимах, коли відношення u_2/C_ϕ більше оптимального значення. При зменшенні потужності парової турбіни з сопловим паророзподілом на 20 % – 30 % по відношенню до номінальної в її активному регулюючому ступені (РС) підвищується ККД $\eta_{вл}$ внаслідок наближення відношення швидкостей u_2/C_ϕ до свого оптимального значення. Подальше зменшення потужності і відношення u_2/C_ϕ та різке зростання λ_ϕ призводить до різкого зменшення ККД $\eta_{вл}$ і ступеня реактивності ρ (рис. 5). В реальних умовах інтенсивність падіння ступеня реактивності РС набагато менше внаслідок збільшення кута атаки робочої решітки і зміни коефіцієнта швидкості ψ .

В прикореневих струминках течії останніх ступенів (ОС) парових і газових турбін убування об'ємної витрати робочого тіла змінює не тільки λ_ϕ , u_2/C_ϕ , ψ , але і форму струминок в меридіональній площині, тобто параметри $\bar{F}$ і $\bar{u}$. Визначальними параметрами впливу на ККД $\eta_{вл}$ є ψ , $\bar{F}$, σ_2 . Для РС і ОС визначальним ККД є відносний лопатковий ККД $\eta_{вл}$, оскільки кінетична енергія потоку за цими ступенями повністю втрачається.

Розглянемо роботу в умовах змінних режимів ступеня з високим рівнем ступеня реактивності, яка майже не залежить від режимного критерія

Розрахунок параметра $\bar{F}$ зроблено в такий спосіб. Спочатку знаходиться відношення питомих об'ємів

u_2/C_ϕ , але різко підвищується при зростанні критерія λ_ϕ (рис. 6). Збільшення λ_ϕ у два рази незначно підвищує оптимальне для ККД $\eta_{вл}$ відношення швидкостей u_2/C_ϕ , но зменшує максимум цього ККД майже на 3 %, що потрібно брати до уваги при аналізі економічних показників ОС парових і газових турбін. В лабораторії турбінобудування НТУ «ХПІ» в так званих «холодних» умовах була досліджена робота турбіни високого тиску мало-розмірної авіаційної газотурбінної установки [12]. Одночасна зміна λ_ϕ з 0,4 до 1,0 і u_2/C_ϕ з 0,6 до 0,18 призвела до зниження $\eta_{вл}$ з 0,71 до 0,4 і підвищення ρ з 0,15 до 0,27.

Для більшості ступенів багатоступінчастих турбін визначальним є гідравлічний ККД η' , який може зменшитися на 2,5 % у разі переходу від $\lambda_\phi = 0,508$ до $\lambda_\phi = 1,2$. У багатьох випадках ступені реактивного типу або окремі струминки течії турбінних ступенів функціонують при значно більших значеннях режимного критерія λ_ϕ .

Вплив відношення $\bar{F}$ та співвідношення між кутами α_1 і β_2 на ступінь реактивності і ККД

З формул (1), (2) витікає, що в умовноциліндричних ступенях з $\bar{u} = 1$, $\gamma_1 = 0$, $\sigma_2 = 0$ питома швидкість λ_{1r} та ступінь реактивності ρ визначаються головним чином величиною комплексу $\bar{F} \frac{\sin \alpha_1}{\sin \beta_2}$. При $\alpha_1 = 13^\circ$, $\varphi = 0,95$, $\psi = 0,9$, $\bar{F} = 0,95$,

$k = 1,4$, $\gamma_1 = 0$, $\sigma_2 = 0$, $\bar{u} = 1$, $\lambda_\phi = 0,508$, $u_2/C_\phi = 0,525$ зменшення кута β_2 з 30° до $13,25^\circ$ підвищує ρ з 0 до 0,5 (рис. 4), ККД $\eta_{вл}$ на 2 % і знижує ККД η' на 1,4 % (рис. 3). Поетапний процес переходу від класичного активного ступеня до класичного реактивного ступеня показаний на рис. 7. Якщо ККД η' монотонно убуває зі зростанням ρ , то залежність $\eta_{вл} = f(\rho)$ має екстремум при

$\rho = 0,3$, $\beta_2 = 18,1^\circ$. Для побудови лінії $\eta' = f(\rho)$ задіяна тільки формула (3), а кути β_2 над лінією $\eta_{вл} = f(\rho)$ для групи ступенів з $\bar{F} = 0,95$ підраховані по формулам (5) – (7).

Якби підвищення ступіня реактивності з 0 до 0,5 відбувалося не за рахунок зменшення кута β_2 , а за рахунок збільшення відношення площ $\bar{F}$ з 0,95 до 2,07, то це б привело до падіння ККД $\eta_{вл}$ на 5,4 %. Аналіз формул (3), (4) показує, що при постійних значеннях ρ , φ , ψ , α_1 , γ_1 , σ_2 , $\bar{u}$, u_2/C_ϕ підвищення кута β_2 ніяк не впливає на ККД η' , але зменшує ККД $\eta_{вл}$ внаслідок зростання втрат з вихідною швидкістю $\xi_{в.ш.} = \eta' - \eta_{вл}$.

В ступенях газових турбін рівень кутів α_1 і β_2 набагато вищий ніж у парових турбінах. З рис. 7 видно, що у разі підвищення кута α_1 з 13° до 25° гідравлічний ККД зменшується на 1 %, а відносний лопатковий ККД на 1 % – 2 % в залежності від рівня ρ . Дві нижні лінії на рис. 7 побудовані за допомогою формули (4).

Вплив співвідношення між коефіцієнтами швидкості φ і ψ на характер залежності гідравлічного ККД від ступіня реактивності

Як правило, газодинамічна ефективність соплових решіток вище ніж робочих, тому на рис. 3 – 7 проілюстровано роботу ступенів з $\varphi = 0,95 > 0,9 = \psi$. В орієнтовному тепловому розрахунку парових і газових турбін АТ «Українські енергетичні машини» (АТ «Турбоатом») використовує $\varphi = 0,97 > 0,93 = \psi$. При такому співвідношенні збільшення ступіня реактивності зменшує гідравлічний ККД η' внаслідок підвищення відношення перепаду ентальпії $\frac{W_{2t}^2}{2}$ до $\frac{C_{1t}^2}{2}$, тобто відношення

$$\frac{W_{2t}^2}{C_{1t}^2} = \frac{1 + \left(\frac{u_2}{C_\phi}\right)^2}{1 - \rho} - (1 - \varphi^2) - \frac{2 \frac{u_2}{C_\phi} \varphi m}{\sqrt{1 - \rho}}. \quad (8)$$

Якщо $\varphi = 0,95 > 0,9 = \psi$, $u_2/C_\phi = 0,525$, $\alpha_1 = 25^\circ$, $m = 0,9063$, збільшення ρ з 0 до 0,5 підвищує відношення перепадів ентальпії з 0,27 до 1,18 і зменшує ККД η' на згадані вище 1,4 % (рис. 8). З рис. 8 видно, що при $\varphi = \psi$ підвищення ρ (за рахунок, наприклад, зміни кута β_2 або режимного критерія λ_ϕ) вже позитивно впливає на гідравлічний ККД ступеня.

Із усіх розглянутих вище параметрів головними є коефіцієнти швидкості. При $\varphi = \psi$ їх збільшення з 0,9 до 0,95 призводить до підвищення економічності турбінного ступеня приблизно на 10 %.

Вплив параметрів нециліндричності течії, кутів потоку α_1 , β_2 та режимних критеріїв λ_ϕ , u_2/C_ϕ на ступінь реактивності і гідравлічний ККД ступеня

Вплив параметрів нециліндричності течії $\bar{F}$, γ_1 , σ_2 , $\bar{u}$ на роботу елементарного турбінного ступеня було досліджено в [1]. В якості вихідного варіанта обраний «газотурбінний» варіант 1 з великими кутами потоку $\alpha_1 = 25^\circ$, $\beta_2 = 30^\circ$, який при невеликій $\lambda_\phi = 0,508$ і оптимальному відношенні швидкостей $u_2/C_\phi = 0,525$ працює з $\rho = 0,3$ (інші параметри ступеня наведені у табл. 1).

Аналіз формули (1) вказує на те, що питома швидкість $\lambda_{C_{1t}}$ не залежить від того, яким чином

сформований комплекс $\frac{\bar{F}}{\sin \beta_2 \cos \sigma_2}$. Тому змен-

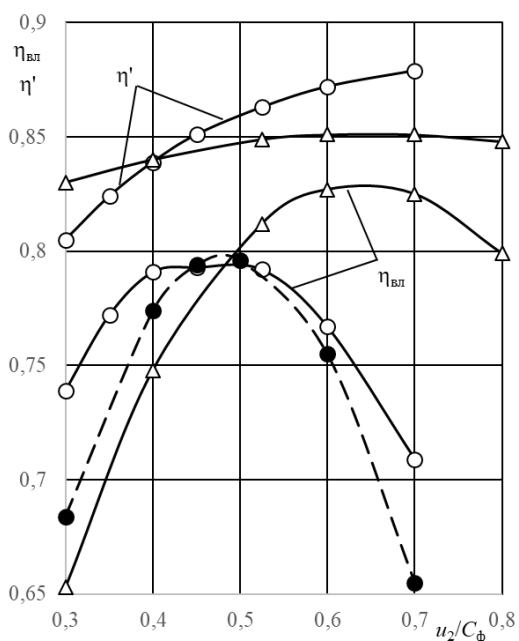
шення $\cos \sigma_2$ в 1,117 рази (перехід до варіанта 2) або збільшення $\bar{F}$ в 1,117 рази (перехід до варіанту 4) підвищує ступінь реактивності і зменшує ККД η' на 0,2 % (рис. 9). Параметри $\bar{F}$, β_2 , σ_2 суттєво змінюють ступінь реактивності, але після знаходження ρ за допомогою формули (3) можна побудувати лінію $\eta' = f(\rho, u_2/C_\phi, \varphi, \psi, m)$, вздовж якої змінюється комплекс $\frac{\bar{F}}{\sin \beta_2 \cos \sigma_2}$. Для

варіантів 1, 2, 4 комплекс $m = 0,9063$ (рис. 9).

Розрахунки за формулами (1) – (3) показали, що при зменшенні комплексу $m = \bar{u} \cos \alpha_1 \cos \gamma_1$ до 0,852 за рахунок будь-якого з цих трьох параметрів ККД η' погіршується на 0,5 % – 1 %. При цьому збільшення кута γ_1 до 20° (варіант 3) і падіння відношення $\bar{u}$ до 0,94 (варіант 9) супроводжується зменшенням ρ , а збільшення кута α_1 до $31,6^\circ$ (варіант 12) до підвищення ρ (рис. 9).

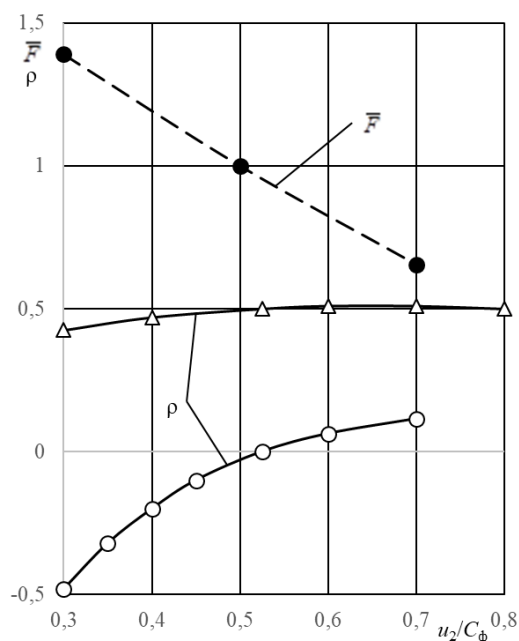
Порівняння формул (1) та (3) вказує на те, що ступінь реактивності ρ в формулі (3) може бути сформована шляхом різного поєднання параметрів $\bar{F}$, β_2 , σ_2 , k , λ_ϕ , які відсутні в формулі (3). На лініях $m = 0,9063$, $m = 0,852$, побудованих на рис. 9 для групи ступенів з $\varphi = 0,95 > 0,9 = \psi$ і $u_2/C_\phi = 0,525$, режимний критерій λ_ϕ (як і параметри $\bar{F}$, β_2 , σ_2 , k) може приймати будь-яке значення. При переході від варіанта 1 з $\lambda_\phi = 0,508$ до варіанта 14 з $\lambda_\phi = 1,0$ ступінь реактивності зростає з 0,3 до 0,414, а ККД η' зменшується на 0,3 %. Зрозуміло, що для інших співвідношень між φ і ψ і інших діапазонів зміни ρ вплив критерія λ_ϕ може бути якісно іншим і більш значущим (рис. 8).

Більш суттєво ніж λ_ϕ на ККД η' впливає режимний критерій u_2/C_ϕ , зменшення якого з 0,525 до 0,35 у разі переходу від варіанту 1 до варіанту 10 погіршує цей ККД на 2 % (рис. 9 та табл. 1).

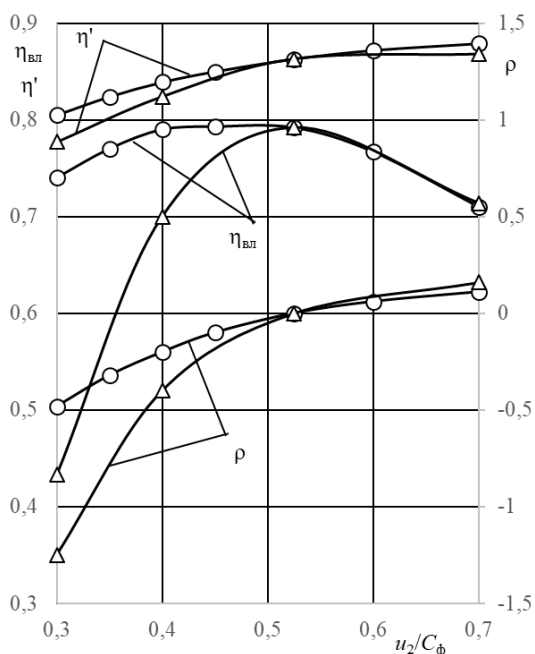
○ – активний ступінь при $\beta_2 = 30^\circ$;
 Δ – реактивний ступінь при $\beta_2 = 13,25^\circ$;
 --- ● --- група ступенів з $\rho = 0$

Рис. 3 – Вплив u_2/C_ϕ на економічність активного і реактивного ступенів при $\alpha_1 = 13^\circ$, $\varphi = 0,95$, $\psi = 0,9$, $\bar{F} = 0,95$, $\lambda_\phi = 0,508$, $\gamma_1 = 0$, $\sigma_2 = 0$, $\bar{u} = 1$, $k = 1,4$

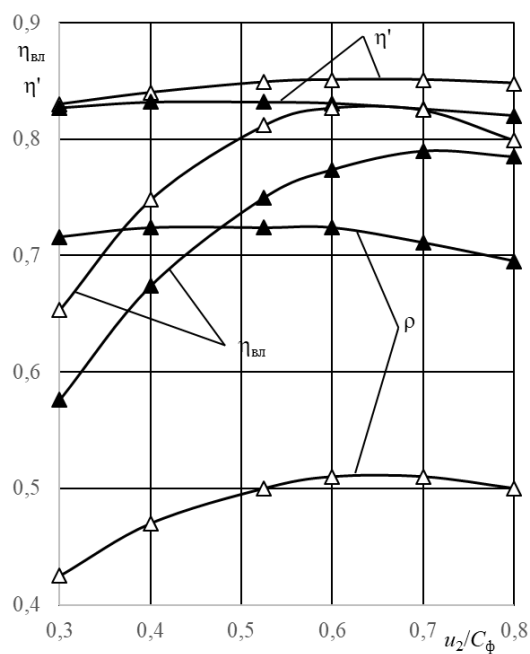
○ – активний ступінь; Δ – реактивний ступінь;
 --- ● --- параметр $\bar{F}$ для групи ступенів з $\rho = 0$

Рис. 4 – Вплив u_2/C_ϕ на ступінь реактивності активного і реактивного ступенів при $\alpha_1 = 13^\circ$, $\varphi = 0,95$, $\psi = 0,9$, $\lambda_\phi = 0,508$, $\gamma_1 = 0$, $\sigma_2 = 0$, $\bar{u} = 1$, $k = 1,4$

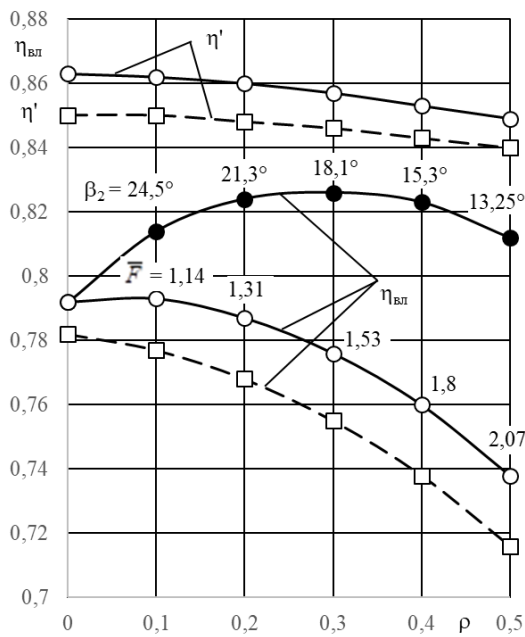
○ – $\lambda_\phi = 0,508$; Δ – $\lambda_\phi = 1,2$

Рис. 5 – Вплив λ_ϕ і u_2/C_ϕ на роботу активного ступеня при $\alpha_1 = 13^\circ$, $\varphi = 0,95$, $\psi = 0,9$, $\bar{F} = 0,95$, $\gamma_1 = 0$, $\sigma_2 = 0$, $\bar{u} = 1$, $k = 1,4$

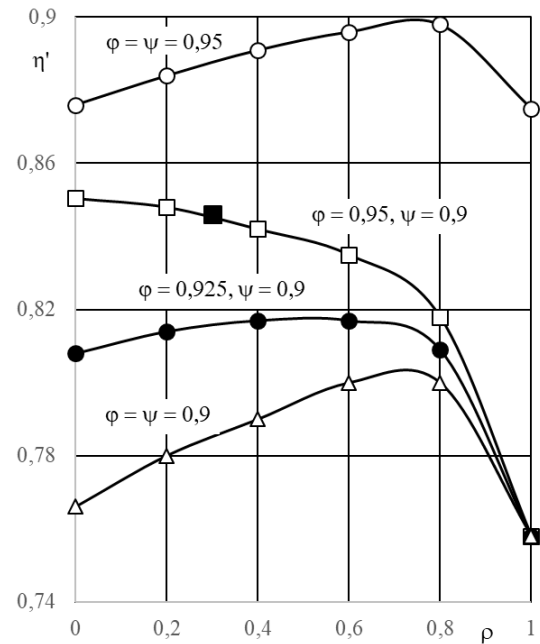
Δ – $\lambda_\phi = 0,508$; ▲ – $\lambda_\phi = 1,2$

Рис. 6 – Вплив λ_ϕ і u_2/C_ϕ на роботу реактивного ступеня при $\alpha_1 = 13^\circ$, $\varphi = 0,95$, $\psi = 0,9$, $\bar{F} = 0,95$, $\gamma_1 = 0$, $\sigma_2 = 0$, $\bar{u} = 1$, $k = 1,4$

● – $\alpha_1 = 13^\circ, \bar{F} = 0,95$; ○ – $\alpha_1 = 13^\circ, \beta_2 = 30^\circ$;
□ – $\alpha_1 = 25^\circ, \beta_2 = 30^\circ$

Рис. 7 – Вплив параметрів $\beta_2, \alpha_1, \bar{F}$ на роботу групи ступенів при $\varphi = 0,95, \psi = 0,9, \gamma_1 = 0, \sigma_2 = 0, \bar{u} = 1$ на режимі з $\lambda_\phi = 0,508, u_2/C_\phi = 0,525$

■ – варіант 1 з $\bar{F} = 0,87, \lambda_\phi = 0,508$

Рис. 8 – Вплив співвідношення між φ і ψ на гідравлічний ККД ступені з різним рівнем ступня реактивності при $\alpha_1 = 25^\circ, \gamma_1 = 0, \bar{u} = 1, u_2/C_\phi = 0,525$

Таблиця 1 – Вплив параметрів нециліндричності $\gamma_1, \sigma_2, \bar{u}, \bar{F}$, режимних критеріїв $u_2/C_\phi, \lambda_\phi$ і кута потоку α_1 на роботу групи ступенів з $\varphi = 0,95 > 0,9 = \psi, k = 1,4, \beta_2 = 30^\circ$

Параметр	Варіант									
	1	2	3	4	9	10	11	12	13	14
γ_1	0		20°	0						
σ_2	0	26,5	0							
$\bar{u}$	1,0				0,94	1,0				
$\bar{F}$	0,87			0,972	0,87					
u_2/C_ϕ	0,525					0,35	0,65	0,525		
λ_ϕ	0,508									1,0
α_1	25°							31,6°	15,3°	25°
ρ	0,3	0,383	0,207	0,383	0,260	0,198	0,326	0,422	0,025	0,414
η'	0,8462	0,8440	0,8386	0,8440	0,838	0,826	0,851	0,834	0,856	0,843
$\eta_{вл}$	0,7547	0,6800	0,7492	0,7405	0,7422	0,6822	0,7444	0,7143	0,7916	0,733

Висновки

1 Ступінь реактивності і економічність кожного елементарного турбінного ступеня визначається режимними критеріями $u_2/C_\phi, \lambda_\phi$, газодинамічними характеристиками соплової і робочої решіток $\varphi, \alpha_1, \gamma_1, \psi, \beta_2, \sigma_2$, параметрами нециліндричності $\bar{F}, \bar{u}$ і практично не залежить від коефіцієнта адиабати робочого тіла.

2 При зменшенні будь-яким чином комплексу $\bar{u} \cos \alpha_1 \cos \gamma_1$ приблизно на 6 % приблизно на 1 % погіршується гідравлічний ККД η' , величина якого

залежить від того, як при цьому змінився ступінь реактивності ρ (рис. 9).

3 В умовах, коли коефіцієнт швидкості φ суттєво перевищує коефіцієнт швидкості ψ , зменшення кута потоку β_2 підвищує ступінь реактивності, оптимальне відношення швидкостей u_2/C_ϕ для ККД $\eta_{вл}$, цей ККД, але зменшує гідравлічний ККД η' (рис. 3), який є визначальним параметром для більшості ступенів багатоступінчастих турбін. У разі переходу в частинах високого тиску (ЧВТ) потужних парових турбін від активного облопачування до реактивного його висота і обидва

коефіцієнти швидкості зростають, різниця між φ та ψ зменшується, що призводить до зростання гідравлічного ККД ЧВТ [13].

4 Вплив на ККД η' режимного критерія λ_ϕ або комплексу $\frac{\bar{F}}{\sin\beta_2 \cos\sigma_2}$ залежить від

співвідношенні між коефіцієнтами швидкості φ і ψ . В нормальних умовах на номінальному режимі, коли коефіцієнт швидкості φ набагато більше ніж ψ , збільшення λ_ϕ з 0,5 до 1,0, або вказаного комплексу на 12 % зменшує ККД η' лише на 0,2 % – 0,3 % (рис. 9).

5 В умовах, коли коефіцієнти швидкості φ і ψ однакові (рис. 8), збільшення ступіня реактивності з 0 до 0,8 за рахунок підвищення комплексу $\frac{\bar{F}}{\sin\beta_2 \cos\sigma_2}$, або сумісного підвищення цього комплексу і критерія λ_ϕ супроводжується зростанням гідравлічного ККД більш ніж на 2 %.

Інформація щодо наборів даних

Нові набори даних у рамках цього дослідження не створювалися.

Заява про внесок авторів

Лапузін О. В.: концептуалізація, методологія, написання початкового варіанту статті.

Суботович В. П.: збір та аналіз літературних даних, редагування.

Юдін Ю. О.: збір та узагальнення літературних даних.

Науменко С. П.: перевірка результатів розрахунків, редагування.

Усі автори ознайомилися з остаточною версією рукопису та погодилися з її публікацією.

Заява щодо фінансування та подяки

Це дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.

Заява щодо конфлікту інтересів

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Заява щодо використання інструментів штучного інтелекту

Інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

Список літератури

- Лапузін О. В. Вплив параметрів нециліндричності течії на показники економічності елементарного турбінного ступеня / О. В. Лапузін, В. П. Суботович, Ю. О. Юдін, С. П. Науменко, О. Ю. Юдін // Вісник НТУ «ХП». Серія: Енергетичні та теплотехнічні процеси й устаткування. – 2025. – № 1(19). – С. 16–28. – Бібліогр.: 21 назв. – ISSN 2078-774X (print). – ISSN 2707-7543 (on-line). – DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-774X.2025.01.02>.
- Stodola, A. Dampf- und Gasturbinen. Mit einem Anhang über die Aussichten der Wärmekraftmaschinen / A. Stodola. – Nachtrag zur 5. Auflage. – Berlin: Springer, 1924. – DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-642-50854-7>.

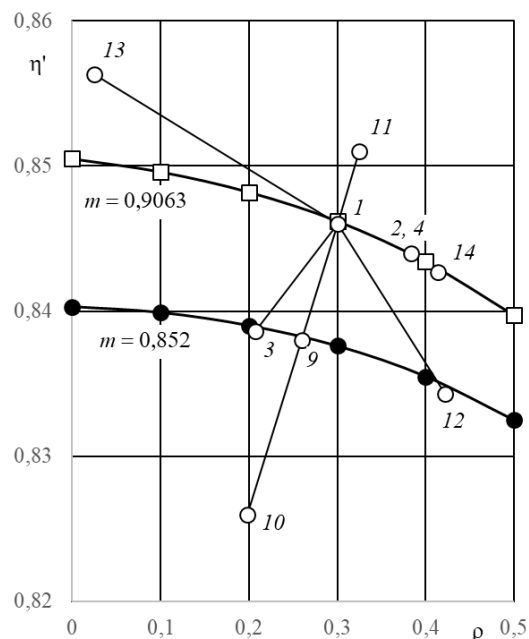

Рис. 9 – Вплив параметрів α_1 , γ_1 , $\bar{u}$, $\bar{F}$, u_2/C_ϕ , λ_ϕ на гідравлічний ККД ступенів з $\varphi = 0,95$, $\psi = 0,9$: 1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14 – номери режимів (див. табл. 1)

- Gostelow J. P. Cascade Aerodynamics / J. P. Gostelow. – Oxford ; New York : Pergamon Press, 1984, Vol. XVI. – 270 p. – ISBN 9780080204277.
- Lakshminarayana B. Fluid Dynamics and Heat Transfer of Turbomachinery / B. Lakshminarayana. – New York : John Wiley & Sons, Inc., 1996. – ISBN 0-471-85546-4, ISBN 9780471855460 (print). – DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470172629>.
- Yadav R. Steam & Gas Turbines and Power Plant Engineering (7th Revised and Enlarged Edition, SI Units) / R. Yadav. – Prayagraj: Central Publishing House, 2004. – 1108 p. – URL: <https://pdfcoffee.com/steam-gas-turbines-and-power-plant-engineering-r-yadav-pdf-free.html> (дата звернення 23.04.2026).
- Craig, H. R. M. Performance Estimation of Axial Flow Turbines / H. R. M. Craig, H. J. A. Cox // Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers. – 1970. – Vol. 185, Is. 1. – DOI: https://doi.org/10.1243/PIME_PROC_1970_185_048_02.
- Perdichizzi A. Mach Number Effects on Secondary Flow Development Downstream of a Turbine Cascade / A. Perdichizzi // Journal of Turbomachinery. – 1990. – Vol. 112(4). – PP. 643–651. – DOI: <https://doi.org/10.1115/1.2927705>.
- Moustapha S. H. Aerodynamic Performance of a Transonic Low Aspect Ratio Turbine Nozzle / S. H. Moustapha, W. E. Carscallen, J. D. McGeachy // Journal of Turbomachinery. – 1993. – Vol. 115(3). – PP. 400–408. – DOI: <https://doi.org/10.1115/1.2929267>.
- Davies M. Operation and Preliminary Measurements from a New Transonic Wind Tunnel / M. Davies, E. Breathnach // Proceedings of the XVth Bi-Annual Symposium on Measuring Techniques in transonic and Supersonic Flows in Cascades and Turbomachines. 21-22 September 2000, Firenze/Italy. – 2000. – MTT1500-A101. – URL: <https://www.meastechturbo.com/paper-archives/mtt1500-firenze> (дата звернення 23.04.2026).
- Jouini D. B. M. Aerodynamic Performance of a Transonic Turbine Cascade at Off-Design Conditions Available to Purchase / D. B. M. Jouini, S. A. Sjolander, S. H. Moustapha // Journal of Turbomachinery. – 2001. – Vol. 123(3). – PP. 510–518. – DOI: <https://doi.org/10.1115/1.1370157>.

11. Лапузін О. В. Вплив чисел Маха і Рейнольдса на аеродинамічні характеристики солової решітки газової турбіни / О. В. Лапузін, В. П. Суботович, Ю. О. Юдін, С. П. Науменко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Енергетичні та теплотехнічні процеси й устаткування. – 2024. – № 1(17). – С. 21–29. – Бібліогр.: 14 назв. – ISSN 2078-774X (print). – ISSN 2707-7543 (on-line). – DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-774X.2024.01.03>.
12. Лим Ч. С. Разработка метода прогнозирования характеристик турбины на основе экспериментального моделирования газодинамических процессов : дис. ... канд. техн. наук ; 05.05.16 – Турбомашины и турбоустановки / Чан Сан Лим. – Харьков : НТУ «ХПІ», 2012. – 157 с.
13. Лапузін О. В. Аналіз впливу типу облопачування на економічність частин високого тиску парових турбін / О. В. Лапузін, Ю. О. Юдін, С. П. Науменко, О. Ю. Юдін // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези доповідей XXXIV міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2026, 13–16 травня 2026 р. / за ред. проф. Сокола Є.І. – Харьков : НТУ «ХПІ», 2026. – С. 39. – ISSN 2786-9253 (on-line). – URL: https://iiii-my.sharepoint.com/personal/artem_zakharov_khpi_edu_ua/_layouts/15/onedrive.aspx?id=%2Fpersonal%2Fartem_zakharov_khpi_edu_ua%2FDocuments%2F3бiрник%20тез%20MicroCAD-2026%2Epdf&parent=%2Fpersonal%2Fartem_zakharov_khpi_edu_ua%2FDocuments&ga=1 (дата звернення 23.04.2026).

References (transliterated)

1. Lapuzin O., Subotovich V., Yudin Yu., Naumenko S., Yudin O. (2025), "The Parameters Influence of Noncylindrical Flow on the Elementary Turbine Stage Efficiency Criteria", *Bulletin of NTU "KhPI". Series: Power and heat engineering processes and equipment*, no. 1(19), pp. 16–28, ISSN 2078-774X (print), ISSN 2707-7543 (on-line), <https://doi.org/10.20998/2078-774X.2025.01.02>.
2. Stodola, A. (1924), *Dampf- und Gasturbinen. Mit einem Anhang über die Aussichten der Wärmekraftmaschinen*, Nachtrag zur 5. Auflage, Springer, Berlin, Heidelberg, <https://doi.org/10.1007/978-3-642-50854-7>.
3. Gostelow J. P. (1984), *Cascade Aerodynamics*, Pergamon Press, New York, Vol. XVI, 270 p., ISBN 9780080204277.
4. Lakshminarayana B. (1996), *Fluid Dynamics and Heat Transfer of Turbomachinery*, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1996, ISBN 0-471-85546-4, ISBN 9780471855460 (print), <https://doi.org/10.1002/9780470172629>.
5. Yadav R. (2004), *Steam & Gas Turbines and Power Plant Engineering (7th Revised and Enlarged Edition, SI Units)*, Central Publishing House, Prayagraj, 1108 p., Access mode: <https://pdfcoffee.com/steam-gas-turbines-and-power-plant-engineering-r-yadav-pdf-free.html> (accessed 23 April 2026).
6. Craig, H. R. M., Cox H. J. A. (1970), "Performance Estimation of Axial Flow Turbines", *Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers*, vol. 185, is. 1, https://doi.org/10.1243/PIME_PROC_1970_185_048_02.
7. Perdichizzi A. (1990), "Mach Number Effects on Secondary Flow Development Downstream of a Turbine Cascade", *Journal of Turbomachinery*, vol. 112(4), pp. 643–651, <https://doi.org/10.1115/1.2927705>.
8. Moustapha S. H., Carscallen W. E., McGeachy J. D. (1993), "Aerodynamic Performance of a Transonic Low Aspect Ratio Turbine Nozzle", *Journal of Turbomachinery*, vol. 115(3), pp. 400–408, <https://doi.org/10.1115/1.2929267>.
9. Davies M., Breathnach E. (2000), "Operation and Preliminary Measurements from a New Transonic Wind Tunnel", *Proceedings of the XVth Bi-Annual Symposium on Measuring Techniques in transonic and Supersonic Flows in Cascades and Turbomachines. 21-22 September 2000, Firenze/Italy*, MTT1500-A101, Access mode: <https://www.meastechturbo.com/paper-archives/mtt1500-firenze> (accessed 23 April 2026).
10. Jouini D. B. M., Sjolander S. A., Moustapha S. H. (2001), "Aerodynamic Performance of a Transonic Turbine Cascade at Off-Design Conditions Available to Purchase", *Journal of Turbomachinery*, vol. 123(3), pp. 510–518, <https://doi.org/10.1115/1.1370157>.
11. Lapuzin A., Subotovich V., Yudin Yu., Naumenko S. (2024), "The Effect of Mach and Reynolds Numbers on the Aerodynamic Characteristics of the Nozzle Cascade of a Gas Turbine", *Bulletin of NTU "KhPI". Series: Power and heat engineering processes and equipment*, no. 1(17), pp. 21–29, ISSN 2078-774X (print), ISSN 2707-7543 (on-line), <https://doi.org/10.20998/2078-774X.2024.01.03>.
12. Lim Chan Sun (2012), *Razrobotka metoda prognozirovaniya kharakteristik turbiny na osnove eksperimental'nogo modelirovaniya gazodinamicheskikh protsessov* [A method for the prediction of turbine performance characteristics through the experimental simulation of gas dynamic processes], Ph.D. Thesis.
13. Lapuzin A., Yudin Yu., Naumenko S., Yudin O. (2026), "Analiz vplyvu typu oblopachuvannja na ekonomichnist' chastyh vysokogo tysku parovyh turbin [Analyzing the effect of the type of blading on the efficiency of the highly pressurized parts of steam turbines], *Information Technologies: Science, Engineering, Technology, Education, Health: Abstracts XXXIV International Scientific-Practical Conference MicroCAD-2026, 13–16 May*, pp. 39, ISSN 2786-9253 (on-line), Access mode: https://iiii-my.sharepoint.com/personal/artem_zakharov_khpi_edu_ua/_layouts/15/onedrive.aspx?id=%2Fpersonal%2Fartem_zakharov_khpi_edu_ua%2FDocuments%2F3бiрник%20тез%20MicroCAD-2026%2Epdf&parent=%2Fpersonal%2Fartem_zakharov_khpi_edu_ua%2FDocuments&ga=1 (accessed 23 April 2026).

Надійшла (received) 21.04.2026
 Прийнята (accepted) 16.05.2026
 Публікація (published) 29.05.2026

Відомості про авторів / About the Authors

Лапузін Олександр Вікторович (Lapuzin Olexander) – кандидат технічних наук, доцент; доцент кафедри турбінобудування, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна; e-mail: alexlapuzin14@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6445-3979>.

Суботович Валерій Петрович (Subotovich Valery) – доктор технічних наук, старший науковий співробітник; провідний науковий співробітник відділу термогазодинаміки енергетичних машин № 33 Інституту енергетичних машин і систем ім. А. М. Підгорного, м. Харків, Україна; e-mail: subotovych@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7051-4758>.

Юдін Юрій Олексійович (Yudin Yuriy) – кандидат технічних наук, доцент; професор кафедри турбінобудування, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна; e-mail: yugy5yudin@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9770-2273>.

Науменко Світлана Петрівна (Naumenko Svetlana) – старший викладач кафедри турбінобудування, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна; e-mail: svitlana.naumenko@khpi.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2825-8199>.